

Hogyan tovább?

Bár ne olvastam volna azt az inter-
neten nemrégiben megjelent élet-
útinterjút... Csak maradt volna a
puszta rácsodálkozás, a fanyar él-
mény, a lipótvárosi milióbe berobbanó
természetes tehetség meggyőző
ereje... Az interjúról később, lássuk
a műveket előbb.

Nagydarab ember áll egy udvar-
féle közepén tiszta feketében. Mel-
lette kikötött kecskebak, körülötte
meg ami még belefér egy rosszmódú
parasztgazdaság körletébe: rozoga
tető, ficamos fatörzs, összegányolt
szénakazal, találomra nőtt sásbokor.
Valamit akarhat ezzel a fénykép ké-
szítője, ha már a bájtalan kompo-
zíciót akkorára nagyította, hogy út
mellett felejtett óriásposzternek is
jó. Az akarás tárgya a fekete em-
ber összes kezében látható, miatta
lesz röhejes és mégis ijesztő a baná-
lis beállítás. A *valami* két rákosan
burjánzó, alapformájából kivetkőző,
inkább döglött állatra, semmint nö-
vényi eredetű termésre emlékeztető
irdatlanul randa *GM kukorica*. (Ez a
fotó címe.)

Barna fából ácsolt apró polcrend-
szer. Babaház babakönyvtárának
ódonra patinázott babakötetei ak-
kurátusan idézik föl a tudás temp-
lomának magasztos díszletét, a szí-
gorú rend és a szellemi nyugalom
paradicsomi állapotát. Cuki mérete-
zés. Cuki kötetek. Csak az a pókfona-
lakkal bebábozott, kicsit rothadó
rovarra, kicsit emberi ürülékre ha-
sonlító *valaki* nem cuki, aki mereven
fixírozó tekintettel ott ül a szekrény
utolsó előtti polcán, és nem szégyell

jajvörös herezacskójával megegyező
színű sapkát hordani. Ki más lenne
ő, mint a *Sátán a könyvtárban?* (Ez
az installáció címe.)

Út menti ház, tornáca mögött fosz-
lik a vakolat. Előtte, utána taka-
rásban a többi porta, sátortetősnék
látszanak, de az akvarell, a tempe-
ra, a grafit, a kréta és a vékonyan
fölhordott fémfesték nem színezte
őket karakteresre. A kilátásba bele-
zavar a lombtalan gömbakác, a szél
döntötte bokor, még inkább a hori-
zontig nyújtózó és póznákon nyugvó
elektromosvezeték-gubanc. Mintha
imbolygó giliszták lennének horogra
tűzve. Van itt technika is: hidrogló-
busz a szomszédban, kint felejtett
fűnyíró a padka mellett, a gypsze-
gély alakításához kellett. Nehezen,
de így is olvasható a kinyírt ered-
mény: *Village for sale*. Miért is? A
zsindelytető már lánggra kapott, a
hátsó udvarból füst és tűzijáték jelez
irdatlan nagy robbanást. A járólap,
az aszfalt, de még a bogárhátú kerti
szerszám alatt is vérzik a talaj. Mi
mást lehetne tenni, mint kiírni az
egész kócerájra: *Falu van eladó?* (Ez
a festmény címe.)

Még a szignót is vérpirossal je-
gyezte *Bukta Imre*, aki nemrégiben
– zömmel új műveiből rendezett –
tárlatával bankot robbantott
Kieselbachnál. Miután magán-
gálériában zajlott az esemény, lehet,
hogy a képletes beszéd szó szerint is
igaz, de én átvitt értelemben hasz-
nálom. A siker inkább a látványra,
semmint az anyagiakra értendő.
(Habár a címek mellett a vételt jelző

sűrű piros pontokból ítélve az sem lebecsülendő siker.)

A Mezőszemerén élő, főiskolát sosem végzett, a pártállami rendszerben renitens kategóriába sorolt, a neoavantgárdtól a posztmodernig terjedő széles fesztávú ívet végigjáró képzőművész (nem festő, nem szobrász, nem fotós, hanem minden együtt) előbb ellenzéki, majd nemzetközi, végül – és immár megkomolyodva – a hazai mezőnyben is kivívta a „top ten”-nek kijáró rangot. Ez a konszenzus fontosabb valamennyi díjnál, noha azok is megjöttek szép sorban. A közönség, a szakma, a vásárlóerő és a hivatalosság, ha korábban nem is, de legkésőbb a 2012-es *Másik Magyarország* című műcsarnoki életmű-kiállítás után ebben körülbelül meg is egyezett.

A három műleírás után érdemes összegezni a „Buktaság” leglényesebb ismertetőjegyeit. Amitől Bukta más, mint kor- és pályatársainak java. (Vele kapcsolatban leginkább Szabados Árpádot, Samu Gézát és Földi Pétert szokták emlegetni, én még hozzátenném Tornay Endre András, de Wahornt, Bernáth(y)-t és a kortárs szentendreiek közül még jó párat. Szépen gyarapszik a vonatkozó irodalom is: Bán András és Novotny Tihamér 1998-as kismonográfiáját és a most megjelent, Földényi F. László tanulmányával gazdagított katalógust ajánlanám leginkább.)

1. Banalitás + iszony. Ez inkább a múlt, a fényes hetvenes-nyolcvanas évekből örökölt magatartás és annak logikus következménye: performanszok, installációk, objektumok és persze az egyszerű rögzítő eszközök, a konceptuális gondolatokat megőrző fotódokumentációk. Ahogy

távolodunk időben attól az aranykortól, amelyben még természetes szövetségeseink lehettek a hiperurbánus, Esterházy, Petrin és Gazdag Gyulán nevelkedett városi okostojások, valamint a narodnyik hajlamú, Makoveczbe, Csoóriába és táncházba kapaszkodó szegénylegények, azaz a rendszer kulturális ellenzékének később széthasadt, de akkor még koalíciót alkotó elitje, úgy válik ez a pimasz, provokatív Bukta-produkció minden mezőgazdasági karaktere és intellektuális merészsége ellenére, vagy inkább azért, egyre átlátszóbbá, világosabbá, klasszikusabbá. Nem melleleg archaikussá, modernné, magyarrá.

Akkor még megcímkezték(tük) ezt a Bukta-féle lázadó vizualitást hol *junk culture*-nek (hulladékkultúrának), hol *arte povera*-nak (szegényes művészetnek) nevezve, hol az intermedialitás ezerféle fajtájával próbálkoztunk, pedig a recept immár háromnegyed évszázada elkészült. A technika olyan dada-találmány, amelyet pár perccel később a szürrealizmus öntött végleges formába. Végy egy műtőasztalt, egy varrógépet és egy esernyőt, azután ereszd őket össze, satöbbi.

De Bukta újított, mert élménye nem a művészettörténetből, hanem saját megélt tapasztalataiból fakadt. Az ő „műtőasztala” leginkább A BIO-SZFÉRA. Mindaz, ami Mezőszemerén innen és túl a hétköznapi valóság. Az ő „varrógépe” és „esernyője” leginkább a második természet nyomorúságos, gányolt, szükség teremtette emberi környezete, a BUHERA világa. A lauréatmont-i képben a véletlenül összehordott tárgyak között érzelmileg nincs különbség. A mi mesterünknel van különbség.

Ő szentimentálisan, részrehajlóan, pártosan viszonyul a véletlen találkozások minden egyes szereplőjéhez.

A *Hajnalt ugató kutyáknál* (2018) a hó, a fűz, a kutya, a pocsolya a közönséges és lepusztult vidéki élet része. Vacak, rendetlen, vadkeleti. De a *miénk*. A festmény közepét viszont egy kerekeit elvesztő Trabant foglalja el, szerencsétlen állatoknak az autó tetejéről kell a betolakodóra rávicsorogniuk. Az autó idegen test, *nem a miénk*. A *Fiatal gyümölcsös* (2011) lombtalan, égre nyújtó ágai, a földön meggyújtott avar égő tüzeckéi bár kormosak, maszatosak, rendetlenek, de a barnászörös, lazán kezelt festék meleg és megértő levegőt von köréjük. A *miénk*. A talajból kinyúló betonpóznák, az azokat összekötő huzalok, a szürke égre berepülő drónok viszont nemcsak azért idegenek, mert molekuláik a szerves világtól különböznek, hanem mert alakjukat vonalzóval húzták és könyörtelenül szabályos rajtuk minden. Mások. *Nem a miénk*. Igaz, a pervertált kukoricacső szerves dolog, akár „biológiaiilag” be is fogadhatnánk. Nem azért nem tehetjük, mert Magyarország jelenlegi alaptörvénye amúgy tiltja a GMO-t. Inkább a növény iszonyt keltő idegensége lehetetleníti el az óriásfotó főszereplőjét.

2. Monotonía + káosz. „Könnyen kiszámolhatjuk, ha Bukta átlagban tízezer vonalkát húzott egy-egy grafikai lapra, s évenként legalább húsz művet rajzolt tele rovátkával – írta egyik elemzője – akkor öt év alatt kb. egymillió vonást kellett felsorakoztatnia.” A miertre a művész maga adott magyarázatot egy régi interjújában: „Egy búzatábla több millió búzaszálból áll, lehet-e a felé-

nél abbahagyni az aratást? A közösségvállalás így válhat magatartássá részemről. A kétféle munka értelme ugyanaz.”

A repetitív nyomok először tájművészeti etűdjeiben, fotóin, rajzain jelentek meg. Azután installációiban is feltűntek a sormintába rendeződő motívumok. A *Villanypásztor* (1980) című korai munkájában a huzal egyformára esztergált és egyenlő távolságra fektetett pióca-lényeket terelt egy képzeletbeli karámba. Az *Okos Táj* (1993) műanyag zacskókból, drótokból és kukoricacsutkákból (!) állította össze a mustrát. Legszebb darabja az az ötször hat szörmére preparált bőr aktatáskából összeállított kompozíció, amelyet kék-zöld-fehér pettyekkel továbbbritmizált. Az a címe, hogy *Tavaszi zápor* (1983/4). Valójában arról szólt a mű, hogy az ember alkotta értelmetlen rendet egy nem kevésbé rendszerető égi gondviselő lefröcskölvé változtatta gyönyörűvé.

Mostanában is előfordul képeim a mustra. A „közösségvállalás” e motorikus aktusa hol írás-kép alakkal, hol tapétamintával, olykor pedig – vendéganyagokat fölhasználva – szabályos zárt alakzatba rendezett gyufaszál szigetekkel vagy szárított kukoricaszemekből összeálló foltokkal viszi tovább a Bukta-féle saját stílust.

De mintha már nem igazán hinne a munkaerkölcs monomániás felmutatásának értelmében. *Nagymama unokáján* (2011) a képfestő kartont utánzó struktúra föl-fölszakad, mintha a folt végén a „nagy”-pólós durva arcú srác a jól megmarkolt láncfűrészével maga szakította volna föl az anyagot. A Bukta-féle ápolatlan körlet közepén egy eksztázisba esett

fekete kutya úgy ugrik ugatva a fölé repülő madárra (galambra?, szentlélekre?), hogy körülötte ijedten rebbennek szét a szilánkokra hasadó írókázott foltok (*Történetek a kertek alatt*, 2011.).

3. Toprongy + szenvedély. Akár-hogy is nézegetjük, forgatjuk, magyarazzuk Bukta elmúlt évtizedben készült műveit, csak a vak nem látja, hogy mestere cefetül érzi magát. Hangulatát mi sem jellemzi jobban, mint hogy egyre többször, egyre váratlanabb helyeken, egyre agresszívvabb hőfokon csapják szét kompozícióit az apró lángnyelvek (*Teríték*, 2015, *Delelő*, 2017, *Misi lyukas gumival*, 2017). A jó öreg szürrealista képszerkezetet egyre inkább a jó öreg – és persze a magyar hagyományokban gyökerező – romantikus-expresszív formanyelv veszi át. Megjegyzendő: igen hatásosan, erős ötletekkel, nagyon meggyőzően. Mintha azt akarná kifejezni: dőljön össze az egész. Képein össze is dől.

Új fordulat, hogy a főszereplő legtöbbször immár nem a bioszféra, hanem a premier plánban ábrázolt emberalak. Gyúrt ráncokkal, villogó szemmel, sörhassal, kínaiból turkált ruhákba öltözötten. „Ilyen a magyar romantika – írja róla a lényegét jól megfigyelve Földényi –, egy olyan világ, amelyben mindenki ízléstelen, helyesebben az ízléssel már nem törődő házban él. S noha különbnek érzi magát a többieknel, azokkal mégis reménytelenül össze van zárva. Nincsen kijárat. A frusztráció, a gyanakvás, a félelem és a lappangó acsarkodás ennek a világnak az öszszetartó kovásza.”

Szóval el van keseredve alaposan. A bevezetőben említett interjú alanya, Bukta (*24.hu*, készítette

Nagy József) elmondja, hogy a rendszerváltás nem ért semmit, a falu haldoklik, „a paraszti létforma az ötvenes években megszűnt, a szocializmus leszoktatta az embereket a nyúggé váló földről”. Ehhez képest a beszélgetés tanulságos mentális fordulatot rögzít.

Bármennyire is számolnunk kellene és illene a „felettes énnel” vagy a „művészet autonómiájával”, a lét ugyanis csak meghatározza a tudatot. Ha a képekből nem is, de az adott szövegből az jön le, hogy a Magyar Művészeti Akadémiába (vissza) lépő Bukta most saját helyzetét is, a faluét is, a magyar valóságot is immár másképpen látja. „Akik zsigerből ememáznak, nos, nekik üzenem, soha ennyi lehetőség... nem volt, mint most.” A mai köztéri szobrászat „gyöngyszeméről” a Szabadság téri emlékműről nyilatkozni nem óhajt, „nem jártam arra”, „annyira pedig nem érdekelt, hogy pusztán miatta megcélozzam a teret”. „Nekem nincs okom szidni a hatalmat. Egyre több a pozitívum. A kis CSOK rendes összkomfortos lakáshoz juttatja főleg a fiatal cigány családokat, gyakorlatilag ingyen.” És így tovább és így tovább.

Nézem egyik utolsó festményét, a *Körtánc a nyugdíjas klubban* címűt (2018). Csupa móka, kacagás itt az öregek élete. Úgy üldögélnek hátul, mint hajdan Bihari Sándor képén, a *Vasárnap délutánon*, elől úgy táncolnak, mint Bencze László képén a szórakozó téeszparasztok. *Tematikailag* minden rendben van, akár a dualizmustól a szocreálig valamenyny kiegészítő és joviális (társadalom) képen. Az viszont igaz, hogy *formailag* és *tartalmilag* még Bukta régről őrzött renitens hajlama határozza

meg a festmény mondanivalóját. A körtáncolók talpa alatt mintha égne a talaj, a fehér-vörös szín párosítás mintha közelgő bajt sejtetne, a fekete plafonról lógó villanykörtesor pedig a szereplők helyett világít rá a sivár valóságra.

Egyelőre itt és most még nem döntött. Még nem tudja, hogy a pillanat-

nyi helyzetének, a sztárművésznek kijáró bónuszoknak higgyen, vagy a szemének.

Bukta Imre: Nálunk vidéken. Budapest, Kieselbach Galéria, 2019. január 25. – február 16. Kísérő kiadvány: Bukta Imre: Nálunk vidéken. Tanulmány: Földényi F. László. Kieselbach, 2019.

László Ferenc

Egy hatás alatt álló férfi

Heti dörgés Villám Gézával

124

A televíziózás jóval konzervatívabb közeg, mint alkalmasint elsőre gondolnánk. Az öltöny-nyakkendő viselet vélelmezett merevségét, konformizmusát és szürkességét például több mint fél évszázada szokás a legváltozatosabb módokon megbélyegezni, s lám, a híradók mégis világszerte következetesen ragaszkodnak ezekhez az érdeemes ruhadarabokhoz. Úgy tetszik, a hírszolgáltatás hitelességének látszatához valóság nélkülözhetetlenek ezek a kulturális szignálok: másra nemigen gondolhatunk, hiszen jószerint még a leglazább csatornákon is, vállalva az időleges stílustörést, a hírekhez zakós-nyakkendő bementőt (illetve kiskosztümös kolleginát) ültetnek a kamerák elé. Így aztán természetesen a „komoly” hírműsorok mindahány hangsúlyos mozzanatát lemásoló szatirikus és paródiahíradók is ragaszkodnak ehhez a formális viselethez, és bármily meglepő: a hitelesség egyik faktora bizony itt is az öltönyösség autentikussága.

A Comedy Centralon hatalmas hírverés közepette megindított *Heti dörgés Villám Gézával* elnevezésű heti „evening show” műsorvezetője, Szabó Gál András például legfeljebb gyenge közepes öltönyös ember. Kitölti ugyan a jelmezét, ám a kravátli észrevehetően meglazított bogján már meglátszik a kényszeredettség és a túlkompensált feszélyezettség. S hasson bármily komikusnak az öltönybolond kritikus vulgárpszichologizálása: a bizakodással várt műsor kudarcát képletesen és szó szerint is magán viseli a show címszereplője.

Pedig az ezredvég hajdani rádiós szövegládája első pillantásra szinte lubickolni látszik új szerepében. Dobol az asztalán, lendületesen darálja a poénnak szánt egysorosokat, s főleg pompásan szórakozik. Valósággal előértékeli a saját humorát, amelynek láthatóan a hatása alá kerül mindjárt az adások első másodperceitől kezdve. Ez a tüntető felszabadultság mindazonáltal hamar

gyanússá válik, főleg mivel a néző az esetek túlnyomó többségében korántsem fogadhatja oly lelkesen a Villám Géza művésznév alatt működő férfiú szellemességeit, mint maga a show derúsen kikerekedő arca. Így aztán ez az önmulattatás részint elidegenítően hat, elvégre nekünk kellene szórakozni, nem neki, részint pedig sajnálkozást ébreszt: a teljes önellátásra berendezkedő humoristák típusát felismertette velünk.

Ami az előzetes remények szerint a John Oliver-féle szatirikus híradó (*Last Week Tonight with John Oliver*, HBO), s mögötte persze a teljes Stephen Colbert- és Jon Stewart-életmű releváns magyarításának ígérkezett, nos, az a vállalkozás már rögtön a főszereplő kiválasztásával drasztikusan leértékelődött. Mert bár egy szóvicces műsorcímet helyből felkínált Villám Géza szerződése, ám arról már vajmi nehezen győzhették meg magukat úgy istenigazából a döntéshozók, hogy tartósan vagy akár csak rövid távon is jóindulatú közérdeklődésre tarthat számot a volt rádiós és máig aktív üzletember monologizálása. „Aki szakállal hordja a szemüveget, / biztos nagy tudósa a léleknek” – állítja az e tárgykörben verzátus és érett ítéletű Presser Gábor, de sajna Szabó/Villám esetében hiába a szakáll és a szemüveg, s éppígy hiába a feltételezhető hatalmas élettapasztalat: a képernyőn könnyű fajsúlyú, s markánsnak nemigen ítélnélhető mindaz, ami a száját elhagyja.

Írásunknak ezen a pontján kívánjuk fölfedezni a spanyolviaszt, vagyis azt, hogy a Comedy Centralon a napnál is világosabb módon Bödőcs Tiborral a főszerepben kellett volna, illetve lett volna érdemes elin-

dítani a szatirikus hírelemző show kísérletét. Fölöttébb meglepő lenne, ha a csatorna illetékesei elsősre nem ugyanígy gondolták volna, s hogy ezek után mégsem ez történt, az alighanem valamiféle kreatív nézetkülönbségre vagy más, praktikusán áthidalhatatlan problémára utalhat. De ha Bödőcs nem is állt rendelkezésre, az azért nehezen érthető, hogy vajon miért nem valamely tehetségesebb, az öltöny és a faarc felöltésére alkalmas stand up humoristát találta meg a megbízatás. Igaz, a műsor hírelemző vonulata alighanem akkor is fogyatékosnak bizonyulhatott volna, de legalább valaki érdemben a hátára vette volna a többnyire üres poénkodás félóráit.

A *Heti dörgés*nek ugyanis van egy másik, a jelek szerint rendszer jelle-gűnek tekinthető nagy gyengéje: a zavarba ejtő laposság. A stáblistát élénken nélkülöző műsor ugyanis láthatóan beéri a felszínes, rövid levegőjű és még rövidebb gondolatmenetű szellemeskedésekkel, amelyek ráadásul többnyire már csak a szavatossági idő lejárta után jutnak el a képernyőre. Sokatmondó tény, hogy a műsor eddigi leghatásosabb gegje, vagyis a raptorfoci videoszimulációja és a hozzárendelt rusholás alámondás kölcsönzés útján jutott el a YouTube-ról Villám Géza funkciótlan íróasztalára. S itt persze nem a videómegosztók lehalászásának kárhoztatásáról van szó, hanem a saját hozzáadott érték szembeötlő hiányáról.

Merthogy a szóviccek elővezetése terén tanúsított, folytatatólagosan önironikusnak tódított, ám önmérsékletet nem ismerő tobzódáson túl vajmi nehéz lenne rámutatni az „eredeti elemre” a műsor háza táján.

Ami pedig a szóvicceket illeti, azok a legtöbbször bizony igen gyengék, ha mégannyira derűs somolygással adja is elő őket Villám Géza. Ahol poénnak, még hozzá nagy poénnak próbálják eladni a NER átvészelésére fölkínált fájdalomcsillapítót, az Algifidexint, mindez nem is igen lehet másként. (Egy egészen rövid kitérőt megkockáztatva, tán itt lenne érdemes leszögezni: a szóvicc a humor legalja, amely a kreatív agyműködés futtában rögtönzött melléktermékeként értékelhető ugyan, azonban hosszas fejtörés után felmutatott büszke produktumként a legtöbbször inkább csak szánalmas. A szóvicc jelenkori heveny honi kultiválása nem épp meggyőző bizonyossága a magyar humor nagy garral hirdetett páratlanságának.)

Persze megkockáztathatjuk: a filéres szóviccözön és Villám Géza személye adekvát összeillést tesz érzékletessé. Hogy a műsorvezető és a műsor anonim írói számára ez a leginkább kényelmes (és viszonylag még a legkreatívabb) regiszter, az akkor válik ordítóan nyilvánvalóvá, amikor a *Heti dörgés* a pózos allűr szintjén meg-megkockáztatja az elemző-kitárgyaló beszédmodot. Ilyenkor jószerint írólap-vékonyságúvá laposodik a műsor, érzékletesség téve az amúgy is jó előre sejtethető deficitet: az oknyomozói, kutatói háttér munka mellőzését. Vagyis azt, ami a mintaképet, John Oliver-féle *Last Week Tonight*ot releváns, a közgondolkodás és a közbeszéd befolyásolására alkalmas tényezővé teszi.

A március 11-i héten adásba került *Heti dörgés* nagy témája „az ellenzék” volt, s ez a nagybani témakijelölés voltaképp már előre garantálta a felszínességet. S valóban, az ellenzék összes létező árnyalata megkapta a maga közhelyes poénját, előkerültek a hálás Gyurcsány- meg Kunhalmi- videóok, és hosszan szemlélhettük Vágó Gábor világmagyarázó szereppel felruházott bajuszát, hogy az elemzés nagyjában-egészében végül oda lyukadjon ki, hogy „valamit kellene kezdenie egymással a baloldalnak és a Jobbiknak”. De hát hogyan is lehetne érdemibb konklúzió nál kikötni ott, ahol elhangzik és átcsúszik „az olimpiai népszavazás után” fordulat, s ahol a legerősebb jelenet a Kunhalmit parodizáló Jeszenszky Zsolt videója.

Idáig jutva persze felmerülhet a nézőben, hogy a nagyralátó adaptáció akár eredményesnek is ítélnél, elvégre egy igényes formátumot sikerült magyarossá, azaz igénytelenné honosítaniuk az alkotóknak. Hiszen meglehet, egy rendre komoly gondolatokat is megkockáztató, mégis frenetikus, feszes tempójú és pengén megírt evening show áthatóan közegidegennek bizonyulna a magyar televíziózásban. De azért mégis jobb lett volna először azzal próbát tenni, és csak utána belőni a Maksa-híradó szintjét. No jó, legyünk korrektek: a Maksa-híradó feletti polcot.